

CASTING IDENTITIES, GENDERED ENCLOSURES. WOMEN WHO PROSTITUTE IN LIMA, PERU

Lorraine Nencel

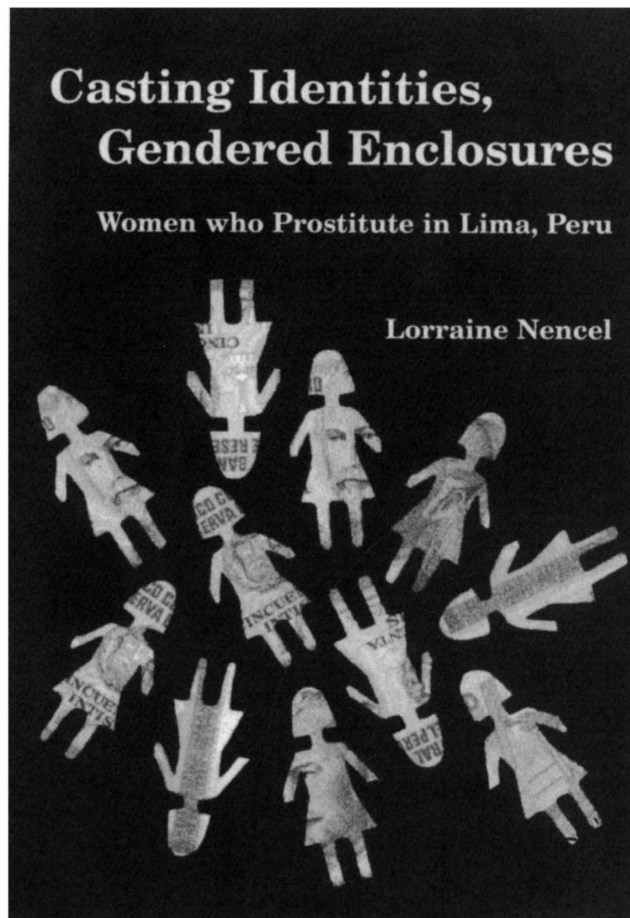
Proefschrift, aanwezig in verschillende bibliotheken.

Handelseditie in voorbereiding bij Pluto Press

Elf uit papier geknipte poppetjes sieren de omslag van het proefschrift van Lorraine Nencel. Het zijn vrouwenfiguurtjes die met één beweging van de schaar uit een meermaals gevouwen stuk bedrukt papier zijn geknipt. De poppetjes zijn identiek en verschillend tegelijkertijd. Als zodanig symboliseren ze zowel de vrouwen te midden waarvan Nencel haar onderzoek heeft uitgevoerd, als de door haar ontwikkelde concepten en haar uiteindelijke onderzoeksbevindingen.

Nencels boek is een uit tien deelverhalen opgebouwd verhaal over de complexe levens van een bijzondere groep vrouwen in Lima. Zij analyseert de wijze waarop de genderidentiteit van vrouwen die zich prostitueren, wordt geconstrueerd in sociale representaties en door de vrouwen zelf. Nencel start haar onderzoek vanuit deze tweeledige benadering van prostitutie en prostituees teneinde verschillende betekenissen van gender te kunnen weergeven. Ze verwacht met deze benadering niet alleen zicht te krijgen op de sociale representaties van deze vrouwen, maar ook op de diverse wijzen waarop prostituees zelf hun genderidentiteit (re)produceren. Dit streven komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de aanduiding 'women who prostitute', die Nencel in afwisseling met het woord 'prostituee' gebruikt. Hoewel prostituees zichzelf als 'prostituee' aanduiden vindt Nencel deze term te beperkt omdat het vrouwen reduceert tot wat zij doen. Tot haar grote verbazing vond Nencel, ondanks haar voornemen de vrouwen die zij onderzocht niet alleen

als prostituee maar ook in andere hoedanigheden te benaderen, een bepaalde mate van 'uniformiteit' in de wijze waarop zij hun genderidentiteit (re)produceren. Om deze uniformiteit te kunnen duiden ontwikkelde Nencel de concepten 'gendered enclosures' en 'casting identities', die in respectievelijk deel een en deel twee van het boek worden uitgewerkt.

De term 'gendered enclosures'¹ staat voor een tweeledig proces: de (re)productie van genderbetekenissen in en buiten dominante discoursen en de 'performance' van genderidentiteiten door vrouwen die zich prostitueren. Een 'enclosure' verwijst hier naar opvattingen over gender en betekenissen van prostitutie die door de geschiedenis heen steeds weer gereproduceerd zijn. In het eerste deel van het boek laat Nencel zien hoe 'enclosures' en betekenissen van gender worden ge(re)creëerd. Ze analyseert hiertoe de representatie van prostitutie en prostituees in achtereenvolgens de geschiedenis van de prostitutie, de literatuur, de media en in mannelijke seksualiteit. Uit deze analyse blijkt dat de beeldvorming rond prostitutie op essentialistische vooronderstellingen is gebaseerd en op starre wijze wordt gereproduceerd.

Nencel wijst erop dat mannelijke seksualiteit in studies naar prostitutie nog steeds niet wordt geproblematiseerd. De seksuele behoefte van mannen wordt gezien als onbevredigbaar, instinctief, oncontroleerbaar en dus onveranderlijk. Deze opvatting maakt prostitutie tot een noodzakelijk kwaad en tot een oplossing voor een moreel dilemma. Via prostitutie kunnen mannen hun seksuele behoeftes bevredigen zonder dat de moraliteit van henzelf, van hun eerbare echtgenotes en van de samenleving in haar geheel wordt aangetast. Het probleem van de prostitutie wordt gereduceerd tot het probleem van prostituees. Oplossingen voor dit probleem worden in Peru voornamelijk gezocht in de regulering van prostitutie. De (re)productie van een stereotiepe beeldvorming van prostituees als zedeloze vrouwen maakt hen tot een afgebakende en herkenbare groep die makkelijk is te manipuleren ten behoeve van het beheersen van de morele bedreiging die van hen uitgaat. In dit proces wordt de illusie gewekt dat zij een vaststaande (gender)identiteit hebben. Deze illusie draagt bij aan processen van stigmatisering en marginalisering van prostituees en brengt vrouwen die zich prostitueren in een uitzichtsloze situatie. Nencel concludeert uiteindelijk dat het doorbreken van deze (re)productie een eerste stap is in het keren van de onontkoombaarheid van de leefsituatie van vrouwen die zich prostitueren. De illusie dat hun identiteit vastligt moet worden verbroken. Met dit proefschrift zet Nencel zelf een eerste stap in die richting door ook de zelfrepresentaties van prostituees – en wat deze vertellen en verhullen – te bestuderen. Daarnaast zoekt zij in dit kader nadrukkelijk naar sporen van diversiteit onder deze vrouwen.

Het tweede deel van het boek vertelt het verhaal van Nencels analyse van de sociale representaties van prostituees, en de op ervaring gebaseerde interpretatie van deze betekenissen door de prostituees zelf. Met

het concept 'casting identities' verwijst Nencel naar dit proces. Nencel schetst een beeld van ontmoetingen met drie groepen vrouwen die overdag op straat, en 's nachts op straat en vanuit een club werken. In tegenstelling tot de gangbare conceptualisering van identiteit als meervoudig en dynamisch lijkt de genderidentiteit van vrouwen die zich prostitueren uit Nencels onderzoek rigide ('fixed'). Ondanks de keuze voor verschil als onderzoeksfocus worden de verschillen tussen de ervaringen van vrouwen die zich prostitueren overschaduwd door de overeenkomsten die voortvloeien uit hun levensomstandigheden. De wijze waarop vrouwen zichzelf (re)presenteren lijkt overeen te komen met de betekenissen die binnen de 'gendered enclosures' worden geproduceerd. Vrouwen die zich prostitueren bevestigen deze betekenissen en dragen hierdoor zelf bij aan de instandhouding van hun eigen marginale positie. Een en ander toont het dwingende karakter van 'gendered enclosures' die het actorschap van vrouwen lijken te ommuren.

Nencel noemt dit tweede deel een 'ethnografic narrative'. Haar verhaal bevindt zich op een continuüm waarvan fictie en 'pure wetenschap' de beide uiteinden vormen. Dit deel is het resultaat van Nencels zoektocht naar een vorm waarin ze de context van haar veldwerk kon beschrijven in al zijn epistemologische, methodologische en empirische complexiteit. Op deze manier hoopt Nencel in de eerste plaats de gevoelens ('sensations') over te kunnen dragen die zich in het veld aandienen. Wetenschappelijke taal leent zich naar het oordeel van Nencel niet voor het overdragen van deze gevoelens die belangrijk zijn om een culturele context te kunnen oproepen. In de tweede plaats biedt deze vorm Nencel de mogelijkheid zichzelf in de tekst in te schrijven. Dit vindt zij nodig om het proces van kennisproductie inzichtelijk te maken en om te voorkomen dat bestaande stereotypen – in afwezigheid van de onderzoeker – worden bevestigd in plaats van ontmanteld.

De thematiek van het boek is zware kost die Nencel – zonder de ernst van het onderzoeksthema te relativeren – op dusdanige wijze weet te presenteren dat ze goed te verteren is. Dat het boek leest als een boeiende roman kan echter niet voorkomen dat de boodschap hard aankomt. Met haar tien verhalen is Nencel erin geslaagd de kracht van 'gendered enclosures' goed te doen voelen. De beklanning die van deze 'enclosures' uitgaat op vrouwen die zich prostitueren, laat bij mij een gevoel van onbehagen achter – en dat terwijl ik me tegen iedere vorm van identificatie met deze vrouwen heb verzet. Ik vond het boek confronterend, prikkelend, en soms zelfs bedreigend omdat het mijn eigen morele overtuiging bevraagt. Nencel schrijft zelf dat het moeilijk is om over prostitutie te praten zonder dat moraliteit en ethiek in de

weg gaan zitten. Ik verwacht dat dit voor iedere lezer geldt.

Nencel stelt belangrijke vragen over epistemologische uitgangspunten van sociaal-wetenschappelijk onderzoek die iedere sociale wetenschapper zich zou moeten stellen, en zij geeft als antwoord een helder inzicht in het proces van de constructie van kennis tijdens haar onderzoek. Aldus is dit proefschrift in het bijzonder voor antropologen van belang omdat het mooi laat zien hoe veldwerkervaringen kunnen worden vertaald in een wetenschappelijke tekst. Als zodanig sluit het goed aan bij de kritische stromingen in de antropologie en bij de experimenten met reflexiviteit en de weergave daarvan in teksten. Mijns inziens is het belang van dit boek gelegen in een paradox. Enerzijds is het een krachtig voorbeeld voor allen die geïnspireerd zijn door de 'literary turn' en andere postmoderne benaderingen van de antropologie. Anderzijds wil en kan dit boek geen voorbeeldfunctie vervullen. Het werpt de lezer terug op haar of zijn eigen onderzoekservaringen en dwingt tot reflectie over de wijze waarop de kennisproductie in het eigen onderzoeksproces inzichtelijk gemaakt kan worden. In mijn ogen is Nencels etnografische experiment meer dan geslaagd.

Noot

1. Het concept 'gendered enclosures' wordt in de Nederlandse samenvatting van het proefschrift als 'omheinde genders' vertaald. Deze vertaling vind ik niet helemaal van toepassing omdat een omheining in mijn ogen minder omvattend of dwingend is dan een 'enclosure'. Een omheining kan bijvoorbeeld een hekwerk zijn met een poortje dat eenvoudig toegang geeft tot alles buiten de omheining. Het is iets dat mensen kan omgeven zonder dat zij er zelf deel van uit maken. Uit de omschrijving van 'enclosure' krijg ik de indruk dat het verlaten ervan vrijwel onmogelijk is dan wel drastische beslissingen vereist. Ik heb er daarom voor gekozen de Engelse termen te handhaven.

Carlien de Witte